

på at visse redaksjonelle grep kunne ha vært gjort for å få samordnet de fire hoveddelene bedre, dette gjelder særlig de to første. Fremstillingen har lett for å hoppe for mye frem og tilbake, og her er det også en tendens til overlappinger og unødvendige gjentakelser, fra tid til annen nesten ordrette. Slik kan det by på en viss anstrengelse å lese hele verket som en sammenhengende historie.

For hele verkets vedkommende virker den engelske språkdrakten korrekt, men ikke alltid velsittende, ofte er språkføringen i tyngste laget. Man stusser litt ved tittelen: *Aemula Lauri* (rival[isering] om laurbær). Det lyder som et motto. Det er hentet fra selskapets segl, som pryder verkets forside. Uttrykket kan tolkes som at vitenskapselskapet melder seg som en konkurrent om laurbærkransen, altså heder og ære. Men er dette uttrykket tilstrekkelig kjent? Med forbehold om manglende kunnskaper virker det på meg noe søkt som tittel. Man kan også spørre seg om boken kan falle mellom to stoler. For norske og skandinaviske lesere med alminnelige historiekunnskaper kan det bli for mye historisk skolelærdom, og for utenlandske lesere kanskje i overkant med lokale petiteser. Disse innvendigene har imidlertid lite å si når det gjelder verkets kvalitet og vitenskapelige verdi. *Aemula Lauri* er et verk som lenge har vært savnet, og det vil bli mottatt med glede og interesse av forskere på tvers av ulike fag- og landegrenser.

Liv Bliksrud

Gudrun Andersson, *Stadens dignitärer: den lokale elitens status og maktmanifestasjon i Arboga 1650–1770* (Stockholm: Atlantis, 2009). 385 s.

Staden Arboga, som i dag kanskje bara förefaller vara en idyllisk småstad, var under 1600- och 1700-talen en viktig handelsstad, en av de viktigaste i hela svenska riket. Dess läge vid

Arbogaån i Mälardalen var strategiskt för järnhandeln och gjorde staden till en betydelsefull handelsplats mellan bergslagera och Stockholm.

Handelsstaden Arboga styrdes av borgarståndets maktägande elit. Arboga är scenen och de som tillhörde denna styrande elit i staden är aktörerna i docent Gudrun Anderssons bok *Stadens dignitärer*. Andersson koncentrerar sig på den lokala nivån, men relaterar den ständigt med riksnivån. Det är den lokala borgerliga elitens status- och maktmanifestation som är undersökningens ämne. Boken har sprungit ur de senaste decenniernas livaktiga forskning om eliter, makt, konsumtion och livsstil under tidigmodern tid. Anderssons studie handlar om en urban elit, dess politiska och ekonomiska ställning i staden, dess sätt att manifestera sin status i hemmet och i offentligheten, på gatan och i kyrkan.

Gudrun Andersson delar in sitt verk i tre delar. Kapitlet "Den lokala eliten" presenterar och definierar Arbogaeliten. I kapitlet "Eliten i egna rum" analyserar Andersson hur denna elit manifesterade sin status genom husägande, boende, inredning och personliga attribut som klädsel, smycken och annat så kallad nipper. Kapitlet "Eliten i offentliga rum" belyser elitens förhållande till de offentliga delarna av staden och möjligheten till maktmanifestationen på gator, i rådhus eller kyrka. Boken innehåller flera tablåer, tabeller och bilagor som alla stöder och klargör brödtextens information. Det är ett bra sätt att presentera materialet, för informationen är så mångfasetterad att läsaren gärna dyker ner i bilagor för att se vilka familjer som hör till vilka elitgrupper, eller vilka och hur många möbler eller föremål de har ägt, eller till vilket värde dessa föremål har värderats i bouppteckningar.

Att definiera och lokalisera eliten – eller snarare eliterna – är ingen lätt uppgift och Gudrun Andersson har valt två goda kategorier inom borgarståndet i 1600- och 1700-talens Sverige: den politiska eliten och den ekono-

miska eliten. Dessa glider in i varandra så att en del personer, familjer och bredare kretsar i Arboga hör till bägge kategorier. Den politiska eliten är en lokal elit och består av rådmännen och borgmästarna i magistraten. En del av rådmännen representerade borgarståndet på riksnivån på riksdagarna, men deras elitställning har sin grund i Arboga. Den ekonomiska eliten har Andersson definierat som de mest förmögna borgarna i Arboga. I taxeringslängderna har hon urskiljt de ekonomiskt mest välbeställda borgarna.

Även om både rådmän, borgmästare och skattebetalare var män, analyserar Andersson hela familjer. Inom familjen rymdes make och maka samt barn, syskon och andra släktingar. Genom att lyfta fram och analysera både män och kvinnor, oftast som gifta par, får Anderssons analys en större djup. Likväl skulle denna första del av boken ha vunnit på en större förtydning. Jämfört med övriga delar utgör kapitlet en bakgrundsteckning som resten bygger på.

Andra och tredje delen, "Eliten i egna rum" och "Eliten i offentliga rum", var för mig de mest givande delarna. Här analyserar Andersson Arbogaeliternas statusmanifestationer och materiella kultur samt de nya vanor som bredde ut sig i hela Europa. Hon utgår här från Erving Goffmans (*The Presentation of Self in Everyday Life*, 1959) tanke att individen i sin verksamhet presenterar sig själv på en scen inför andra. Goffman delar scenen i två delar, en främre (*front stage*) och en bakre (*back stage*) del. Dessa begrepp passar bra för den tidigmoderna tiden då skillnader mellan det offentliga och det privata inte var lika tydliga som under de borgerliga 1800- och 1900-talen, som Andersson mycket riktigt påpekar. De ger även bra möjligheter att studera Anderssons nyckelfrågor. Att bygga ett hus, inreda det och traktera gäster eller donera en nattvardskalk, ett par ljusstakar eller ett dopfat i silver till stadskyrkan – vad annat skulle det ha varit än borgarelitens maktmanifestation på den lokala

scenen i Arboga, frågar sig Andersson – handlingar och gåvor som gjorts inför en tänkt publik i samtid och eftervärld.

Med hjälp av ett omfattande bouppteckningsmaterial visar Andersson hur den ekonomiska och den politiska eliten levde i Arboga. Hon skildrar hurudana hem och vilka möbler de hade, om de hade speglar, glas, porslin och klockor, hur de klädde sig och hurudana kulturella intressen de hade i form av böcker, konstverk eller musikinstrument. Bouppteckningarna säger dock inte allt. Andersson påpekar att avsaknaden av böcker i en bouppteckning inte nödvändigtvis betydde att familjen inte hade möjlighet eller intresse för att läsa. Böcker cirkulerade och man kunde låna böcker man ville läsa. Samma sak gällde faktiskt även porslin, glas, ljusstakar eller till och med juveler som kunde lånas eller hyras för stora middagar och fester eller andra sammanhang då det krävdes representation. Att göra så var vanligt lika väl i Stockholm som i London och i mindre städer. Sannolikt var det gängse också i Arboga. Det kunde också förekomma att människor före sin död gav bort eller sålde dyrbara föremål som juveler, dosor, kläder eller dyra möbler. Den här problematiken kunde ha givits mera plats i Anderssons diskussion om bouppteckningsmaterialet.

Konsekvent jämför Andersson Arbogaelitens beteende och ägande med motsvarande eliter i övriga Europa. I varje nytt kapitel flätar hon smidigt in bakgrundsinformation om tidigare forskning kring eliter, makt, status och konsumtion. Detta ger en skenbart lätt struktur åt boken, som visar att Andersson känner sitt ämne och inte behöver briljera med sin kunskap. Varje nytt tema kontextualiseras när det presenteras. Den källkritiska diskussionen kring bouppteckningar är placerad i den delen av boken som handlar om inredningen och föremål där Andersson har använt i hög grad just bouppteckningar som källa, inte i början av hela boken. Själv tycker jag att denna disposition passar mycket bra för en studie som

har så många inspirationskällor och som hela tiden diskuterar både med källorna och med den tidigare forskningen. Denna lösning gör boken lätt att läsa även för en bredare publik. Andersson har förmågan att beskriva också komplicerade frågor på ett lättfattligt sätt.

Gudrun Andersson har skrivit en läsvärd bok om en stads dignitärer och deras sätt att skapa, manifesteras och stärka sin position, status och makt inom den viktiga handelsstaden Arboga. Hon skildrar borgarfamiljernas boende, hem, sällskapsliv, nya konsumtionsvanor, kläder och roll som kyrkans välgörare samt annat som hörde till statusmanifestationen under 1600- och 1700-talet. De dödas epitafier och gravar, som i ännu högre grad var manifestationer för evigheten, ges också sin plats och betydelse i denna helgjutna och välskrivna bok.

Johanna Ilmakunnas

Carin Bergström, *Stina Piper: grevinna i 1700-talets Sverige* (Stockholm: Atlantis, 2007). 264 s.

Carin Bergström disputerade 1991 i ämnet historia på en avhandling om lantprästens nya roll som folkupplysare under 1700-talet. Hon har också skrivit böcker om så kallade skolmostrar och läsmästare (2000) och om socknens betydelse (1992). Med sin bok om Stina Piper (2007) har hon tagit steget från den agrara och kyrkliga kulturen rakt in i 1700-talets högsta adelsfamiljer. Flera år som chef för Skokloster har gett Carin Bergström en god utgångspunkt för att ge spännande inblickar i de högadliga kretsar där Stina Piper hade en självklar hemortsrätt.

Stina Piper föddes den 27 januari 1734 i Stockholm. Samma dag döptes hon i Riddarholmens församling till Christina Charlotta. Flickebarnet var dotter till kammarrådet

greve Carl Fredrik Piper och hans maka Ulrika, född Mörner. Genom modern kunde Stina Piper räkna nära släktskap med både Bielke- och Brahe-släakterna. Högre upp på rangskalan kunde man knappast komma. Båda föräldrarna tillhörde högadeln, en liten krets som beräknats till en halv procent av landets befolkning, och som via inbördes släktband bildade den självklara kärnan i landets politiska och kulturella elit. Stina Pipers liv var både händelserikt och oväntat fritt men utspelade sig inom denna elit. Det är om dess manliga hälft som den traditionella och nationella historien handlar, den där kungar, krig och patriarkal makt aldrig ifrågasattes. Men med fokuseringen på en kvinnlig familjemedlem blir historien annorlunda. Här tillförs det storpolitiska skeendet en ny dimension när perspektivet vidgas till den reproduktiva kvinnliga sfären.

Den Piperska familjen rörde sig över stora delar av Sverige. Den ägde gods och mark i Skåne och runt Mälaren. I Stockholm bodde familjen i det Piperska palatset i Gamla Stan. Omgiven av en här av tjänstefolk växte Stina Piper upp omväxlande i Stockholm, på Ängsö vid Mälaren och i Skåne.

Blott 20 år gammal ingick Stina Piper äktenskap med sin släkting på mödernet, Erik Brahe, som hade blivit änkling med fyra små barn. Denne var Brahe-ättens äldste manlige medlem, "rikets förste greve". Erik Brahe var en av ledarna för den misslyckade hovkuppen 1756. Han kunde ha flytt, men stannade kvar i Stockholm och arresterades när oroligheterna bröt ut och folket på gatorna krävde mer makt åt kungen. Erik Brahe avrättades den 23 juli 1756.

Brahes hustru, Stina Piper, företog, som Bergström skriver, en Golgatavandring för att rädda sin make. Laddade scener målas upp. Hon tvingades förödmjuka sig, hon bad knäfallande om nåd hos hattpolitikern Axel von Fersen, men avvisades vart hon än kom. Detta avsnitt ger en gripande och smärtsam påminnelse om hur politiska maktstrider, vars bety-